

**Nastavni
materijal za
srednje škole**

SEXTING & SEXTORTION

Dani medijske pismenosti 2020.

Autorice: Sabina Mandić, mag. soc. ped. i Sanja Radić Bursać, prof. soc. ped.
Dizajn i prijelom: O,ne radiona
Izdavači: Agencija za elektroničke medije i UNICEF
Materijal je nastao u sklopu projekta Dani medijske pismenosti.
Zagreb, ožujak 2020.
medijskapismenost.hr

Ova publikacija ne izražava nužno službene stavove UNICEF-a.

SEKSUALNA PONAŠANJA U VIRTUALNOM OKRUŽENJU

ŠTO JE SEKSUALNOST?

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (2006) **seksualnost se definira kao** „središnji aspekt ljudskog života koji uključuje spol, rod, seksualni i rodni identitet, seksualnu orijentaciju, eroticizam, emocionalnu privrženost, intimnost i reprodukciju. Seksualnost se doživljava i izražava se u mislima, željama, vjerovanjima, stavovima, vrijednostima, ponašanjima, ulogama i odnosima. Na seksualnost utječe interakcija bioloških, psiholoških, socijalnih, ekonomskih, političkih, kulturnih, pravnih, povijesnih, religijskih i duhovnih čimbenika”. Postoji nekoliko dimenzija seksualnosti, a to su (Masters, Johnson i Kolodny, 2006; Landripet i sur., 2009; Šoštarić, 2018):

BIOLOŠKA DIMENZIJA

biološki odgovori tijela na određene podražaje i seksualno uzbuđenje

PSIHOSOCIJALNA DIMENZIJA

obuhvaća odnos emocionalnog i seksualnog ponašanja i doživljavanja (ugodne emocije i zadovoljstvo seksualnim životom, ali i neugodne emocije kao što su strah i tuga)

PONAŠAJNA DIMENZIJA

uključuje seksualne sklonosti i navike kao što su seksualno maštanje, gledanje pornografskih sadržaja i slično

KLINIČKA DIMENZIJA

obuhvaća seksualnu želju, uzbuđenje i doživljavanje orgazma, što je ključno za adekvatno seksualno funkcioniranje osobe

KULTUROLOŠKA DIMENZIJA

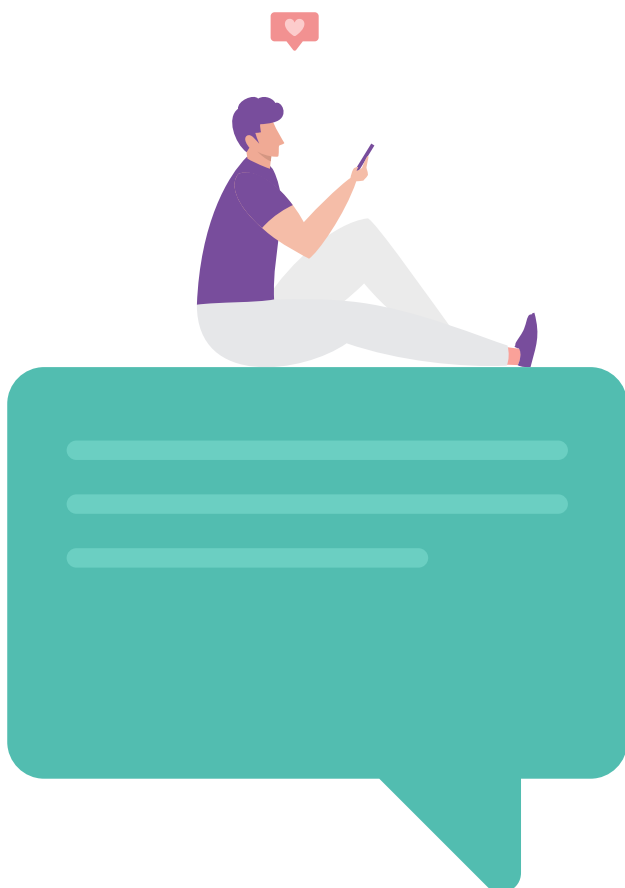
odnosi se na utjecaj kulture u kojoj je osoba odrasla (uključuje religiju, običaje, tradiciju)

RAZVOJ SEKSUALNOSTI

Proces stvaranja spolnog identiteta i razvoj svijesti o spolu kod djece vrlo je složen i dugotrajan. Roditelji, ali i nastavnici, u tom procesu imaju iznimno važnu ulogu jer pomažu djetetovu razumijevanju sebe kao spolnog bića, o čemu će ovisiti djetetova seksualnost u odrasloj dobi. Neophodno je prihvatiti činjenicu da seksualnost od samoga početka ima vrlo važnu ulogu u odgoju djeteta, od njegove najranije dobi (Masters, Johnson i Kolodny, 2006; Petani i Vulin, 2018).

A ŠTO JE SA SEKSUALNOŠĆU ADOLESCENATA?

Adolescencija je razdoblje brzih promjena i teških zadataka za mlade ljude. Osim s tjelesnim promjenama, suočeni su i s brojnim psihosocijalnim zahtjevima kao što su uspostavljanje nezavisnosti od roditelja, intelektualno sazrijevanje i stjecanje osjećaja osobne odgovornosti. Istovremeno, mladi se u ovom životnom razdoblju moraju nositi i s razvojem vlastite seksualnosti (Masters, Johnson i Kolodny, 2006). Zbog svega navedenog, nije čudno što se adolescenti ponekad osjećaju zbunjeno i „izgubljeno“.

Rana adolescencija (dob između 12 i 15 godina) može se opisati kao period znatiželje i eksperimentiranja. U toj dobi mladi počinju pokazivati općenito zanimanje za seksualne teme, a svoju znatiželju umanjuju čitanjem o seksualnim odnosima i gledanjem video materijala sa seksualnim sadržajem na internetu. Također, počinju razgovarati o svojim seksualnim mislima s drugim tinejdžerima te mogu početi najavljivati vlastite seksualne aktivnosti kako bi vidjeli tuđe reakcije i spremnost za razgovor o tome.

Nakon perioda rane adolescencije (nakon petnaeste godine), mladi postaju sve zainteresiraniji za romantične veze te počinju razmišljati i o samom seksualnom činu i svemu što prethodi tome, najčešće bez svijesti o opasnosti od spolnih bolesti. Kognitivni i moralni razvoj adolescenata odražava se i kroz zrelost u seksualnim mislima i odlukama, pa tako u dobi od 15-16 godina djevojke počinju razmatrati moralne i fizičke posljedice spolnog odnosa (primjerice neželjena trudnoća, granice sa seksualnim partnerom i slično). Mladići u toj dobi rjeđe razmišljaju o tim pitanjima, zbog čega ih upravo roditelji i nastavnici trebaju poticati na razgovor o tim temama.

U dobi između 16 i 18 godina seksualna se aktivnost povećava i intenzivnija je i kod mladića i kod djevojaka. Mladi čiji se seksualni razvoj odvijao sporije nego kod njihovih vršnjaka u ovoj će dobi vjerojatno početi eksperimentirati sa svojom seksualnošću. Paralelno sa seksualnim razvojem i sazrijevanjem potrebno je da mladi od samih početaka budu educirani i informirani o razvoju seksualnosti, uključivanju u seksualna ponašanja, kao i o spolno odgovornom ponašanju.

UTJECAJ MEDIJA NA RAZVOJ SEKSUALNOSTI

Mediji su mladima sve pristupačniji te su ujedno i način učenja o seksualnom ponašanju. U posljednjih nekoliko godina, na internetu se drastično povećala dostupnost seksualno eksplicitnih sadržaja kojima mogu pristupiti i mladi. S obzirom na zabrinutost stručnjaka zbog iskrivljene prezentacije seksualnosti u medijima, sve se češće istražuje **uloga medija u oblikovanju dviju glavnih domena seksualnosti mladih: (1) seksualne socijalizacije i (2) seksualnog zdravlja** (Aubrey i Gamble, 2017). Kada je riječ o seksualnoj socijalizaciji, istraživanja upućuju na sljedeće:

- Češće izlaganje sadržajima punim seksualnih prikaza povezano je s permisivnijim stavovima prema seksualnosti.
- Ako adolescenti misle da su njihovi prijatelji i uzori seksualno aktivni, vjerojatnije je da će se i oni sami upustiti u takva ponašanja. U medijima su često prikazani mladi koji su seksualno aktivni, a ujedno su i uzor brojnim adolescentima, što povećava vjerojatnost takvog ponašanja kod mladih.

U kontekstu seksualnog zdravlja najčešće se istraživala uloga medija na upuštanje u (rizična) seksualna ponašanja. Rezultati pokazuju kako će se mladi vjerojatnije prikloniti onim ponašanjima koja su prikazana kao normativna u medijima (L'Engle i sur., 2005; Aubrey i Gamble, 2017).

Mladi su izloženi brojnim i raznovrsnim medijskim sadržajima, putem različitih medijskih platformi, pri čemu su nove platforme (npr. društvene mreže, platforme za dijeljenje sadržaja ili video na zahtjev) u znatno blažem ili nikakvom regulatarnom režimu, te imaju blaže obaveze prema zaštiti maloljetnika od onih koje imaju tradicionalni mediji (televizija, radio). Izuzetno je važno da kod mladih razvijamo medijsku pismenost i potičemo kritičko promišljanje o informacijama koje su im preko medija prenesene – kako ne bi bili samo pasivni primatelji medijskih poruka.

NAVIKE MLADIH U VIRTUALNOM OKRUŽENJU

Sve je češća tema istraživanja upravo pitanje kako mladi provode svoje slobodno vrijeme, posebno u kontekstu provođenja vremena na mreži. Prema rezultatima EU Kids Online (2020) i ESPAD (2015) istraživanja, mladi u Hrvatskoj najčešće slobodno vrijeme provode na internetu (i više od četiri sata dnevno, a nevezano uz izvršavanje školskih obaveza). Vrijeme najčešće provode na društvenim mrežama i platformama, od kojih su najzastupljenije Facebook, Instagram i Youtube. Gotovo svako treće dijete (9 – 17 godina) komuniciralo je preko interneta s osobom koju ne poznaje, dok se njih oko 26% (15 – 17 godina) i uživo susrelo s osobom koju prethodno nije poznavalo. Gotovo polovina djece koja koriste društvene mreže tijekom svog života primilo je poruku koja ih je povrijedila ili bila neprimjerena, a više od trećine djece (9 – 17 godina) vidjelo je fotografiju ili video seksualnog sadržaja, a da im to nije bila namjera.

ŠTO JE TO *SEXTING*, A ŠTO *SEXTORTION*?

Mobilne aplikacije koje su popularne među mladima omogućuju im dopisivanje i razmjenu raznovrsnih sadržaja. Iako u samom korištenju tih aplikacija nema ničeg lošeg, ako se zlorabljavaju, mladi mogu biti izloženi mnogim rizicima, među kojima su i sexting i sextortion.

Sexting je slanje ili primanje seksualno eksplicitnih ili seksualno sugestivnih slika, poruka ili videa. Obično se odvija digitalnim putem, kroz SMS poruke, e-poruke ili instant poruke (Udruga roditelja Korak po korak, 2014; Burić, Juretić i Štulhofer, 2018). *Sexting* može voditi prema *sextortionu*.

Sextortion je oblik ucjene preko interneta i uključuje neki oblik prijetnje. Počinitelj najčešće prijeti da će objaviti ili prosljediti seksualno eksplicitne fotografije žrtve ako se ona na neki način ne uključi u daljnje seksualne aktivnosti (Wolak, 2017; prema Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, 2019).

Osim sextinga i sextortiona, moguća su još tri oblika elektroničkog seksualnog nasilja (Barak, 2005; prema Ženska soba, 2017), a to su:

1. RODNO UVJETOVANO SEKSUALNO NASILJE

Pisanje i slanje neželjenih komentara i slika koje izazivaju negativne emocije, a najviše su usmjereni na djevojčice i djevojke. Ovakva ponašanja osobu dovode u neugodan i ponižavajući položaj te izazivaju osjećaj srama.

Manifestiraju se kroz slanje seksualnih poruka, opaski i šala te kroz slanje erotskih i pornografskih audiovizualnih materijala i/ili njihovo objavljivanje na internetskim stranicama.

2. NEŽELJENA SEKSUALNA PAŽNJA

Poruke koje se razmjenjuju direktno se odnose na seks, seksualnost, seksualne organe, nuđenje seksualnih usluga te uključuju slanje vlastitih seksualnih sadržaja.

Zahtijeva direktnu komunikaciju između nasilnika/nasilnice i žrtve.

3. SEKSUALNA PRISILA

Seksualni kontakt ostvaruje se kroz različite oblike fizičke ili psihičke prisile: prijetnje narušavanjem ili ugrožavanjem života žrtve, njezine obitelji ili njoj bliskih osoba, zbog čega žrtva osjeća anksioznost i paniku te pristaje na neželjenu seksualnu suradnju.

KOJE SU POSLJEDICE I MOGUĆE OPASNOSTI?

Iako su moguće negativne posljedice sextinga vrlo ozbiljne, istraživanja ipak pokazuju kako u većini slučajeva ono nema negativnih posljedica. No kada su prisutne, one mogu, između ostalog, uključivati **javno sramoćenje, elektroničko nasilje, izbacivanje iz škole, pa čak i kaznene prijave**¹. Rezultati istraživanja koje je provela Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba (2019) ukazuju na to da su primanje, slanje i prosljeđivanje seksualnih digitalnih materijala, sekstanje pod prisilom i nagovorom, sekstanje sa znatno starijom osobom, susretanje s nepoznatim osobama i rizična ponašanja u realnom životu povezano s teškoćama kod adolescenata u vidu **agresivnosti, suprotstavljanja, teškoća u odnosima s drugima te kršenja normi i pravila**. Osim toga, kod adolescenata može doći i do **narušenog samopouzdanja**. Mrežno dopisivanje s nepoznatim osobama, primanje seksualnih sadržaja na društvenim mrežama, kao i primanje vlastitih slika i videa te pokušaji zaustavljanja sextinga iskustva su mladih koja su povezana sa simptomima **anksioznosti i depresivnosti**. Najveća povezanost sa suicidalnim mislima pokazala se kod mladih koji sekstaju na nagovor i pod prisilom, kao i kod onih koji sekstaju sa znatno starijom osobom. Još je jedan od rizika sextinga i mogućnost da poslani materijal bude tretiran kao **dječja pornografija**, odnosno da oni koji ga prosljeđuju budu kazneno odgovorni zbog „proizvodnje i distribucije dječje pornografije“.

ŠTO NAM GOVORE ISTRAŽIVANJA?

Zahvaljujući napretku tehnologije, mobilni uređaji danas omogućavaju mladima da se brzo povežu s ljudima diljem svijeta. No uz sve prednosti moderne tehnologije, postoje i brojni izazovi i rizici, koji izazivaju zabrinutost stručnjaka i roditelja. Jedan od primjera jesu prethodno navedeni sexting i sextortion. Strana istraživanja ukazuju na to da je zastupljenost slanja seksualiziranih poruka kod američkih adolescenata između 10 i 35 posto (Klettke i sur., 2014; prema Burić, Juretić i Štulhofer, 2018), dok je kod europskih adolescenata zastupljenost nešto

¹ <https://www.verywellfamily.com/what-are-the-consequences-of-sexting-460557>

niža, i iznosi oko 3,4% (Baumgartner i sur., 2014; prema Burić, Juretić i Štulhofer, 2018). Istraživanja također pokazuju kako je *sexting* dio adolescentnog istraživanja vlastite seksualnosti. Kada je riječ o mogućoj **motivaciji za sexting**, najčešće se navode koketiranje, održavanje intimnosti u partnerskom odnosu, eksperimentiranje, ali i pritisak partnera (Cooper i sur., 2016; prema Burić, Juretić i Štulhofer, 2018). Osim toga, u nekim je istraživanjima ispitivana i povezanost *sextinga* s rizičnim seksualnim ponašanjem. Rezultati tih istraživanja ukazuju na **povezanost sextinga mladih s češćim mijenjanjem spolnih partnera, s nekorisćenjem zaštite tijekom odnosa, s ranijim stupanjem u spolne odnose te s korištenjem alkohola ili droga prije spolnog odnosa** (više o navedenim istraživanjima u: Burić, Juretić i Štulhofer, 2018). No važno je napomenuti kako u nekim drugim studijama ta povezanost nije dokazana, te imamo spoznaje o različitim i kontradiktornim rezultatima.

U Hrvatskoj je u posljednjih nekoliko godina provedeno nekoliko istraživanja koja su se bavila sextingom i sextortionom među mladima, ali i promjenama u navikama mladih s obzirom na sve veću pristupačnost interneta i dostupnost raznih sadržaja.

Istraživanje o utjecaju pornografije i drugih seksualiziranih medija na mlade, na njihovo seksualno i reproduktivno zdravlje, psihičku dobrobit i sliku o sebi koje su od 2015. do 2018. godine provodili **profesor Aleksandar Štulhofer i znanstvenici s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i iz Sveučilišne bolnice Merkur**, kao i brojni suradnici s inozemnih sveučilišta, obuhvatilo je oko 3500 srednjoškolaca iz Zagreba i Rijeke. Rezultati pokazuju da prvi kontakt sa seksualno eksplicitnim sadržajima mladići imaju oko dvanaeste godine, dok je kod djevojaka to nešto kasnije, nakon šesnaeste godine. Također, oko **80% adolescenata koristi mobitel kako bi pristupilo pornografskim sadržajima** te više razgovaraju o seksualnosti s vršnjacima nego s roditeljima ili stručnjacima u školi, što su pokazali i rezultati istraživanja Poliklinike.¹

¹ <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/adolescenti-danas-razgovaraju-o-seksualnosti-s-vrsnjacima-vise-nego-ikada-a-pornografiju-uglavnom-konzumiraju-putem-mobitela-foto-20190720>. Više o navedenoj studiji vidi: http://probiops.ffzg.hr/wp-content/uploads/2018/06/probiops_web_version.pdf

Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba

(2019) provela je nacionalni istraživački projekt „Društvena *online* iskustva i mentalno zdravlje mladih” u kojem je sudjelovalo 1772 učenika prvih i trećih razreda gimnazija i strukovnih škola iz Zagreba, Osijeka, Rijeke, Splita i Dubrovnika. Neki od ključnih rezultata su:

- S osobom s kojom su se **upoznali preko interneta** dopisivalo se **68,3%** adolescenata.
- 565 adolescenata, odnosno **35%** mladih **otišlo je na susret s osobom** koju su upoznali preko društvenih mreža.
- **Pornografiju** je gledalo **53%** adolescenata.
- Najčešće se o seksualnim odnosima informiraju preko prijatelja (58,5%) i interneta (36,3%), a u manjoj mjeri od roditelja (16,9%) ili stručnjaka u školi (12,8%).

Kada je riječ o **sextingu i sextortionu**, rezultati ukazuju na sljedeće:

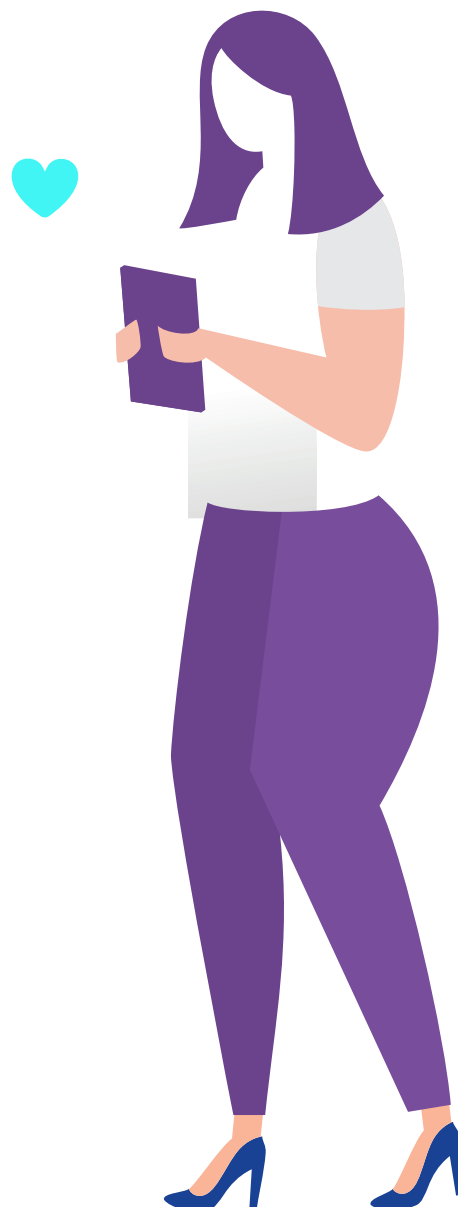
- **58,6%** adolescenata primilo je **poruke seksualno izazovnog sadržaja**.

- Pod utjecajem alkohola seksualno izazovan materijal razmjenjivao je gotovo svaki deseti adolescent.
- 42,3% adolescenata razmjenjivalo je s drugima seksualno izazovne poruke, fotografije ili videouratke.
- Od mladih koji su *sekstali*, 16,7% to je činilo samo s jednom osobom, 17% s tri osobe ili više njih, a 3,3% s potpuno nepoznatima.
- Gotovo polovina adolescenata nikada nije rekla pošiljatelju da prestane bez obzira na to kako su se osjećali.
- 17% adolescenata kaže da su prosljeđivali seksualno izazovan video ili fotografiju poznanika bez njegova pristanka.
- Gotovo svaki peti adolescent *sekstao* je pod nagovorom ili prisilom.
- 5,4% adolescenata razmjenjivalo je seksualno izazovan materijal sa znatno starijom osobom.
- O sextingu ni s kim ne razgovara oko 64,3% adolescenata.

Još jedno veliko istraživanje koje je tijekom 2017. godine provedeno u Hrvatskoj jest **Nacionalno istraživanje o sigurnosti djece na internetu (HR Kids Online)** u kojem je sudjelovalo 1017 djece u dobi od 9 do 17 godina te njihovi roditelji. Istraživanjem su se, između ostalog, ispitivale prednosti i rizici korištenja interneta među djecom te izloženost djece elektroničkom nasilju, seksualno eksplicitnim sadržajima i ponudama (Ciboci i sur., 2020). Ključni su rezultati sljedeći:

- Gotovo **trećina djece komunicirala je na internetu s nepoznatim osobama**, pri čemu se 14% njih susrelo uživo s osobom koju su upoznali na internetu.
- Više od 2/3 djece u dobi od 9 do 17 godina na internetu je vidjelo seksualne fotografije ili film gole osobe, a da im nije bila namjera vidjeti ih, dok je gotovo petina njih vidjela takav sadržaj s namjerom.

Slijedom svega navedenog, jasno je kako je od izuzetne važnosti s mladima, posebice adolescentima, raditi na temama reproduktivnog i seksualnog zdravlja, ali i na osnaživanju vještina medijske pismenosti kao najboljem odgovoru na rizike kojima su izloženi u digitalnom medijskom i komunikacijskom okruženju. Najbolje mjesto za takve edukacije nameću se odgojno-obrazovne ustanove, odnosno škole. S tim ciljem, u nastavku predlažemo radionice na navedene teme koje su prikladne za rad upravo u razredima s većom grupom učenika.

SEXTING & SEXTORTION

Materijal za provedbu edukativnih radionica s učenicima

U nastavku ove brošure nalaze se prijedlozi **šest interaktivnih radionica za učenike od prvog do završnog razreda srednje škole**, a s CILJEM upoznavanja mladih s glavnim obilježjima sextinga i sextortiona, osvještavanja povezanih rizika i negativnih posljedica, poučavanja o načinima reagiranja i samozaštite te poticanja učenika na kritičko promišljanje i razvoj osobno odgovornog ponašanja u digitalnom medijskom i komunikacijskom okruženju. Materijal je iskoristiv i za edukativni rad s učenicima viših (sedmih i osmih) razreda osnovne škole. Radionice se mogu nadovezivati jedna na drugu slijedom kako su opisane, implementirati u cijelosti ili izvoditi pojedinačno, odabirom određenih aktivnosti iz svake opisane radionice. S obzirom na raznolikost srednjoškolskih programa, važno je sadržaj te dinamiku i način rada prilagođavati posebnostima razrednih odjeljenja, karakteristikama razvoja učenika, specifičnostima njihova funkcioniranja i modalitetima učenja, iskazanom interesu i potrebama učenika, njihovu početnom znanju i iskustvu sudjelovanja u edukativnim i preventivnim aktivnostima te drugim čimbenicima i okolnostima. U skladu s navedenim, provedba radionica može se razlikovati tako da se sadržaj obrađuje na manje ili više apstraktnoj razini, dopunjuje i mijenja, uz korištenje drugačijih primjera, modifikaciju radnih listova, izbor rada u manjim grupama ili uz veći broj zajedničkih grupnih diskusija i slično.

Radionice mogu provoditi stručni suradnici i nastavnici, samostalno ili u suvoditeljskim ulogama, u okviru satova razrednika, drugih nastavnih predmeta (primjerice, hrvatski jezik, informatika/računalstvo, sociologija, psihologija i dr.) ili kao sastavni dio školskog preventivnog programa. Predložene aktivnosti i edukativni materijal u velikoj mjeri pokrivaju sadržaj kurikulumi međupredmetnih tema (osobni i socijalni razvoj, uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, zdravlje, građanski odgoj i obrazovanje) ili koreliraju s njima.

Radionica 1:

„Od A do S...sextinga i sextortiona”

Što znamo o ovim oblicima ponašanja?

ISHODI UČENJA – Učenici će moći:

- navesti (nekoliko) neprihvatljivih i/ili potencijalno rizičnih oblika ponašanja u virtualnom okruženju te pojasniti njihovu rizičnost i moguće opasnosti
- objasniti definicije *sextinga* i *sextortiona* te navesti njihova glavna obilježja.

Trajanje planiranih aktivnosti:

1 nastavni sat / 45 minuta

Opis predloženih aktivnosti:

Učenike podijelite u nekoliko manjih grupa (4 do 6 učenika u svakoj) te im objasnite da će se njihov zadatak sastojati od dva dijela. Na početku trebaju ispuniti radni listić te povezati različite oblike neprihvatljivih i potencijalno rizičnih ponašanja u virtualnom okruženju s njihovim definicijama. Za dva su ponašanja (namjerno) izostavljena pojašnjenja, što je povezano s planiranom aktivnosti u nastavku.

CATFISHING		Namjerno širenje neprimjerenih komentara o slučajno odabranoj osobi s ciljem izazivanja sukoba.
SEXTORTION		Potpuna socijalna izolacija osobe (primjerice, zatvaranje u sobu, izostanak iz škole / s posla) kao posljedica pretjerane upotrebe interneta (najčešće igranja mrežnih igara).
FLAMING		
VAMPING		Nasilni upad „prijatelja” na nečije mrežne stranice s kojih šalje neugodne poruke drugima; stječe se dojam kao da to čine vlasnici profila.
CYBERGROOMING		Napad grupe na pojedinca, navedeno se nasilje snima (mobitelom ili kamerom) te se kasnije ta snimka objavljuje na internetu.
HAPPY SLAPPING		Osoba ostaje budna do kasno u noć radi dugotrajnog bivanja u virtualnom okruženju (društvene mreže, mrežne igre) te nije u mogućnosti funkcionalno izvršavati uobičajene obveze (primjerice u školi).
CYBERHONDRIA		Namjerno slanje neprimjerenih, uvredljivih i agresivnih poruka s ciljem poticanja mrežnih sukoba i nasilja.
SEXTING i NEŽELJENO PROSLJEĐIVANJE SEKSTOVA		Pretraživanje („guglanje”) vlastitih uočenih simptoma s ciljem postavljanja dijagnoze bolesti te iskazivanje nepovjerenja u liječnike.
TROLLING		Otvaranje lažnih profila kojima se navodi drugu osobu na ljubavnu/intimnu vezu preko interneta.
FRAPING		
HIKIKOMORI		Proces u kojem odrasla osoba upoznaje dijete, zbližava se s njim i stječe njegovo povjerenje („mamljenje”) s ciljem seksualnog zlostavljanja.

Kada učenici u svojim malim grupama završe s uparivanjem pojmova i njihovih definicija, na razrednoj razini provjerite točnost provedenog zadatka te potaknite diskusiju vodeći se sljedećim pitanjima:

- Poznajete li navedene oblike ponašanja u virtualnom okruženju? Gdje ste se susreli s informacijama o njima? Imate li osobnih iskustava s pojedinim ponašanjima ili znate za takva iskustva sebi bliskih osoba?
- Smatrate li nabrojana ponašanja neprihvatljivim, nasilnim, štetnim, rizičnim i sl.? Iz kojih razloga? Koja su ponašanja, po vašem mišljenju, najopasnija?
- Događaju li se opisana ponašanja u virtualnom okruženju? Koja smatrate najučestalijima?

U slučaju iskazanog interesa učenika ili uočene potrebe za detaljnijom praradom teme na području neprihvatljivih oblika ponašanja u virtualnom okruženju ili elektroničkog nasilja te pravila sigurnosti u digitalnom kontekstu, moguće je proširiti i osmisliti dodatni sadržaj. Popis korisnih materijala za pronalazak i oblikovanje aktivnosti nalazi se na kraju ove brošure.

SEXTING predstavlja kovanicu od dvije engleske riječi *sex* (seks) i *texting* (dopisivanje), dok se u hrvatskom jeziku u posljednje vrijeme znaju koristiti termini „sekstanje” ili „sektiranje”.

Postoji velik broj (međusobno sličnih) definicija i određenja, ali treba zapamtiti da *SEXTING* uključuje SLANJE ili PRIMANJE ili PROSLJEĐIVANJE seksualno SUGESTIVNIH ili EKSPLICITNIH sadržaja u obliku (osobnih ili tuđih) SLIKA ili FOTOGRAFIJA, PORUKA (SMS poruke, e-poruke ili instant poruke) ili VIDEOMATERIJALA.

Odvija se digitalno, putem PAMETNOG TELEFONA ili RAČUNALA (društvenih mreža, aplikacija).

Iako se sekstanje najčešće događa među osobama koje se poznaju (partnerski, prijateljski, romantični, vršnjački, poznančki odnosi), povremeno budu uključene i nepoznate osobe, a materijali dođu i do njih. Ono može biti dobrovoljno, ali i pod pritiskom drugih. Važno je zapamtiti kako *SEXTING* može voditi u *SEXTORTION*.

Učenicima objasnite da u nastavku zadatka, ostajući u svojim radnim grupama, za dva ponašanja za koja nisu dobili definicije („*SEXTING* i posljedično NEŽELJENO PROSLJEĐIVANJE SEKSTOVA” i „*SEXTORTION*”) trebaju sami pronaći definicije i pokušati ih pojasniti. Pritom smiju koristiti pametne telefone i pristup internetu, a svoje definicije pojmova trebaju upisati u za to predviđen prostor („oblačiće”) u već korištenom radnom listiću. Po završetku, učenici trebaju predstaviti uratke i zajedno prokomentirati sličnosti i razlike, međusobna preklapanja u pronađenim definicijama, te objasniti koliko su s navedenim pojmovima bili upoznati, što im je novo i tome slično. Iako je pretpostavka da će učenici navesti ključna obilježja *SEXTINGA* i *SEXTORTIONA*, važno ih je upoznati s njima i o njima poučiti uz posebno objašnjavanje, tj. konkretizaciju tih ponašanja („Što ona zapravo uključuju?”) te staviti naglasak i na NEŽELJENO PROSLJEĐIVANJE SEKSTOVA kao oblika neprihvatljivog i rizičnog ponašanja. U navedenom možete koristiti podsjetnik iz nastavka.

SEXTORTION je isto kovanica od dvije engleske riječi *sex* (seks) i *extortion* (ucjena, iznuđivanje) te predstavlja upravo navedeni spoj: ucjenu, prisilu i iznudu. Počinitelj *SEXTORTIONA*, posjedujući seksualno provokativne materijale ili intimne informacije o drugoj osobi, prijeti toj osobi (primjerice, da će materijale objaviti ili ih dalje širiti) te ju ucjenjuje ako žrtva ne udovolji njegovim zahtjevima (poput uključivanja u daljnje seksualne aktivnosti, usluge, nova snimanja ili sekstanje, novac ili dr.).

Važno je imati na umu kako *SEXTORTION* ne čine samo „nepoznate osobe koje su slučajno došle do tuđih materijala”, već se u značajnom broju slučajeva radi i o poznanicima (iz realnog ili virtualnog svijeta), prijateljima, osobama koje nam se sviđaju, sadašnjim i bivšim ljubavnim partnerima.

Iako smo, nažalost, svjedoci brojnih rizika u virtualnom okruženju i gotovo svakodnevno si (nanovo) potvrđujemo važnost RAZVOJA MEDIJSKE PISMENOSTI MLADIH i njihova OSOBNO ODGOVORNOG PONAŠANJA, stječe se dojam da se krećemo malim koracima te da prostora za rad s učenicima na tom području ima napretek. U tom kontekstu, učenicima recite da ćete s njima detaljnije prorađivati upravo temu *SEXTINGA* i *SEXTORTIONA* kroz nekoliko radionica, tj. izabranih aktivnosti.

Radionica 2:

„Od mita do stvarnosti”

Iz kojih se razloga mladi upuštaju u *sexting*?

Je li *sexting* obilježje seksualnog razvoja, modernog doba, oboje ili nešto treće?

ISHODI UČENJA – Učenici će moći:

- argumentirano pojasniti kriva uvjerenja mladih („mitove”) povezana s fenomenom sekstanja te dodatno pojasniti ključna određenja i obilježja tog ponašanja
- navesti razloge uključivanja mladih u *sexting* te razumjeti i objasniti njihove izbore ponašanja u kontekstu razvoja i promjena u razdoblju adolescencije
- prepoznati pozitivne aspekte *sextinga*, ali i rizike koje *sexting* nosi, uključujući i *sexortion*.

Trajanje aktivnosti:

1 nastavni sat / 45 minuta

Opis predloženih aktivnosti:

Susret s učenicima započnite tako da im predstavite (napisane na ploči ili *flipchartu*, pripremljene na PowerPoint prezentaciji, ispisane na posebnim A4 papirima) nekoliko učestalih „mitova”, tj. netočnih uvjerenja koja su prisutna među mladima i povezana s fenomenom sekstanja. Za svaku tvrdnju koju pročitate zamolite učenike da pojedinačno iznesu vlastito slaganje ili neslaganje s njom (primjerice, podizanjem ruke u zrak, ustajanjem sa stolca, dizanjem papirića crvene ili zelene boje, odabirom mjesta u učionici gdje su unaprijed postavljene oznake „✓” ili „x”) te zamolite nekolicinu njih da obrazlože svoje odgovore. Mitovi o kojima se raspravlja te koje je potrebno „razotkriti” i „srušiti” pružajući učenicima točne i relevantne informacije navedeni su u nastavku.

„*Sexting* je sigurna aktivnost ako se događa između partnera u stabilnoj vezi.”

„Nitko nas ne može nagovoriti ili prisiliti na *sexting* ako to ne želimo.”

„*Sexting* je način nužan za svaku romantičnu vezu.”

„Kvalitetna veza uključuje, barem povremeno, sekstanje između partnera.”

„Ako se osjećamo poželjno u svojoj koži, nema ništa loše u tome da to podijelimo s drugima.”

„*Sexting* se događa među osobama koje se poznaju.”

„*Sexting* ne uključuje mogućnost kaznene prijave.”

„Ako partner/partnerica inzistira na sekstanju, znači da mu/joj je stalo do njihove veze.”

„*Sexting* nam pomaže da partneru/partnerici svoje želje izrazimo lakše nego što bismo to mogli izreći uživo.”

„Poruke koje nestaju ne mogu se kopirati ili snimiti/fotografirati.”

Imajući na umu i prethodno prorađene tvrdnje, s učenicima pokrenite diskusiju o RAZLOZIMA zbog kojih se mladi upuštaju u sekstanje, a njihova promišljanja zapišite na ploču ili *flipchart* papir. Također, zamolite ih da promisle i navedu koje POTREBE mladi zadovoljavaju tim oblikom ponašanja.

Vođenu raspravu usmjerite te učenike poučite da postoje različiti MOTIVI zbog kojih se mladi upuštaju u *sexting* te da do njega dolazi iz brojnih razloga, no da se njime jako često, ili gotovo uvijek, zadovoljavaju ljudske POTREBE kao što su:

- potreba za ljubavlju, privrženošću (primjerice, mladi vjeruju da sekstanje učvršćuje odnos između partnera, doprinosi povezanosti, povećava intimnost, produbljuje povjerenje i sl.)
- potreba da nas prihvaćaju partner/partnerica, prijatelji, poznanici vršnjaci; potreba za pripadanjem
- potreba mladih za boljim razumijevanjem vlastite seksualnosti, a ponekad i potreba za eksperimentiranjem
- potreba za slobodom, potreba za zabavom (poput koketiranja) i uzbuđenjem (općenitim, ali i seksualnim)

- potreba za sigurnošću (prvenstveno uslijed situacija pritiska i ucjena)
- potreba za odobravanjem, potvrdom i dokazivanjem (sebi ili drugima) i druge potrebe.

Učenicima je važno istaknuti kako u razdoblju ADOLESCENCIJE, poprilično turbulentnom periodu života svake mlade osobe, moraju proći i ostvariti niz razvojnih faza i zadataka (u području tjelesnog, kognitivnog, socijalno-emocionalnog, seksualnog, moralnog razvoja). U tom procesu istražuju, uče o sebi i drugima, šire vidike i granice, iskušavaju i eksperimentiraju. Obilježja ponašanja mladih u razdoblju adolescencije jesu: znatiželja, sklonost riziku, okruženost vršnjacima, usmjerenost na zadovoljenje vlastitih potreba, nedovoljno promišljanje o (negativnim ili dugoročnim) posljedicama, slabo vrednovanje okolinskih utjecaja itd. Također, efekti medija najizraženiji su upravo u razdoblju adolescencije. Mladi eksperimentiraju i uključuju se u niz rizičnih oblika ponašanja (primjerice, konzumiranje alkohola, sredstava ovisnosti, kockanje, izbjegavanje obveza, markiranje s nastave itd.) te *SEXTING* koji, uz pozitivne aspekte u kontekstu boljeg razumijevanja i razvoja vlastite seksualnosti, kao i zdravog oblika izražavanja te razvoja i održavanja socijalnih odnosa, svakako nosi i niz rizika.

Također, u današnje je vrijeme među mladima vidljiva i NORMALIZACIJA *sextinga* te uvjerenje kako je on (sve)prisutan, kao i da je sastavni dio partnerskih ili romantičnih odnosa (bez obzira na to jesu li obje strane suglasne, osjećaju li se, i u kojoj mjeri, ugodno s time). Učenicima je važno poslati poruku da *sexting* sam po sebi nije loše ili neprihvatljivo ponašanje (ali je izuzetno važno i potrebno biti svjestan i promišljati o rizicima koji se vežu uz sekstanje) te da nikada, makar se radilo o komunikaciji partnera u ljubavnoj vezi, ne mogu biti sigurni da će materijali i ostati među njima. Brojni su slučajevi ljutih, razočaranih, povrijeđenih (bivših) partnera koji su zloupotrebljavali materijale (primjerice, snimke poruka na zaslonu – *screenshotovi*, spremljeni *snapovi*, pohranjene fotografije itd.) te na taj način povrijedili i kompromitirali drugu osobu. Također, nitko nema pravo nagovarati ih ili siliti na nešto što ne žele. *Sexting* ne odražava povezanost između partnera, nije mjera njihove ljubavi i ne govori o međusobnom povjerenju.

Učenicima na kraju radionice dajte zadatak da s razrednim kolegom iz klupe prokomentiraju, usuglase se i napišu minimalno pet značajki KVALITETNIH

PARTNERSKIH ODNOSA. Njihova se promišljanja čitaju te se susret zaokružuje s onima koja su najčešće spominjana.

Važno je zapamtiti da partnerske odnose treba krasiti međusobno povjerenje, poštovanje i uvažavanje, čuvanje privatnosti, prihvaćanje, ravnopravnost, izražavanje vlastitih želja i potreba, sloboda izbora, sigurnost, otvorena komunikacija...

U slučaju da učenici iskažu interes ili da uočite potrebu za detaljnijom proradom teme odnosa u mladenačkim vezama i prevencije nasilja u njima, nekoliko relevantnih organizacija provodi edukaciju za stručnjake, a imaju i kvalitetne edukativne materijale. Možete ih pronaći na njihovim mrežnim stranicama – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI), Društvo za psihološku pomoć (DPP) i Ženska soba – Centar za seksualna prava.

Radionica 3:

„Od slova do brojki”

Što nam istraživanja govore o sextingu i sextortionu kod mladih?

ISHODI UČENJA – Učenici će moći:

- navesti ključne rezultate nacionalnog istraživanja te ih pojasniti u kontekstu iskustava mladih sa *sextingom* i *sextortionom* te raširenosti navedenih ponašanja
- razumjeti i objasniti zašto je prosljeđivanje seksualno eksplicitnog materijala druge osobe bez njezina pristanka oblik neprihvatljivog i nasilnog ponašanja
- opisati postupke seksualne prisile i iznude djece i mladih u virtualnom okruženju.

Trajanje aktivnosti:

1 nastavni sat / 45 minuta

Opis predloženih aktivnosti:

U provedbi ove aktivnosti koriste se podaci nacionalnog istraživanja „Društvena *online* iskustva i mentalno zdravlje mladih” koje je 2019. godine provela Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba u suradnji s Gradskim uredom za zdravstvo Grada Zagreba i Društvom za komunikacijsku i medijsku kulturu. Cjelokupni izvještaj dostupan je na sljedećoj poveznici: <https://www.poliklinika-djeca.hr/istrazivanja/rezultati-nacionalnog-istrazivackog-projekta-drustvena-online-iskustva-i-mentalno-zdravlje-mladih/>

Objasnite učenicima da su u istraživanju sudjelovali srednjoškolci, polaznici prvih i trećih razreda gimnazijskih i strukovnih programa, njihovi vršnjaci iz Zagreba, Rijeke, Splita, Osijeka i Dubrovnika, ukupno 1772 učenika. Uz pitanja o navikama i funkcioniranju u virtualnom okruženju, sudionici su se očitovali i o nizu rizičnih oblika ponašanja.

Prije nego što prijedete na središnju aktivnost, učenike pitajte smatraju li (i u kojoj mjeri) *sexting* rizičnim oblikom ponašanja, je li ono (sve)prisutno među mladima danas (i u kojem opsegu), smatraju li da se povećava broj adolescenata koji sekstaju i dr. Najavite im kako će imati priliku upoznati se s rezultatima spomenutog

istraživanja, provjeriti svoja znanja i pretpostavke koje imaju, dobiti točne informacije o iskustvima mladih sa *sextingom*. Učenike podijelite u nekoliko manjih grupa (4 do 6 učenika u svakoj) i dajte im da ispune pripremljen radni listić.

1. S osobom koju su upoznali preko interneta dopisivalo se:

- a) 48,3% mladih
- b) 58,3% mladih
- c) 68,3% mladih
- d) 78,3% mladih.

2. Na susret s osobom koju su upoznali preko društvenih mreža otišlo je:

- a) 5% mladih
- b) 15% mladih
- c) 25% mladih
- d) 35% mladih.

3. O seksualnim odnosima mladi se u najvećoj mjeri informiraju:

- a) koristeći internet
- b) u odnosu i razgovarajući s prijateljima
- c) u školi
- d) putem edukativnih materijala.

4. Barem jednom u životu poruke seksualno izazovnog sadržaja dobilo je:

- a) 18,6% adolescenata
- b) 38,6% adolescenata
- c) 58,6% adolescenata
- d) 78,6% adolescenata.

5. Barem jednom u životu seksualno izazovne fotografije ili video poznanika dobilo je:

- a) 45,5% adolescenata
- b) 50,5% adolescenata
- c) 55,5% adolescenata
- d) 60,5% adolescenata.

6. Najčešće, u 46,2% slučajeva, adolescenti su seksualno izazovan materijal primili:

- a) SMS porukama
- b) preko aplikacija za upoznavanje
- c) preko društvenih mreža.

7. Seksualno izazovan video ili fotografiju poznanika bez njegova pristanka prosljedilo je:

- a) 7% adolescenata
- b) 17% adolescenata
- c) 27% adolescenata
- d) 37% adolescenata.

8. Na nagovor druge osobe seksualno izazovan materijal poslalo je:

- a) 0,3% adolescenata
- b) 3,4% adolescenata
- c) 13,4% adolescenata
- d) 23,4% adolescenata.

9. Seksualno eksplicitan sadržaj sa znatno starijom osobom razmjenjivalo je:

- a) 0,5% adolescenata
- b) 5,4% adolescenata
- c) 15,4% adolescenata
- d) 25,4% adolescenata.

10. Više od polovine mladih (64,3%) o sextingu

- a) razgovara s prijateljima
- b) razgovara s roditeljima
- c) razgovara sa stručnjacima u školi
- d) ne razgovara ni s kim.

Po završetku ispunjavanja radnog listića s učenicima provjerite i prokomentirajte njihove odgovore. Prijedlog je da ekipi s najviše točnih odgovora osigurate malu slatku nagradu (primjerice, čokoladu). :) Obrazloženja odgovora te niz drugih podataka i informacija iz istraživanja možete pronaći u gore navedenom izvještaju ili teorijskim poglavljima ove brošure. U okviru ove aktivnosti svakako učenike potaknite na razrednu diskusiju o tome jesu li ih (i koji) podaci iznenadili, što im je novo, a što poznato od prije itd. Također, u zajedničkoj raspravi važno je učenike zamoliti da prokomentiraju pitanja iz nastavka.

- S obzirom na to da se značajan broj mladih (njih čak 17%) očitovao da imaju iskustvo prosljeđivanja seksualno eksplicitnih materijala druge osobe bez njezina pristanka, radi li se tu o neprihvatljivom, ugrožavajućem i nasilnom obliku ponašanja? Može li i treba li osoba koja prosljeđuje materijal snositi odgovornost? Ako da, kakvu?
- Možemo li govoriti o *sextortionu* kada mladi kažu da su slali seksualno izazovan materijal pod nagovorom ili prisilom?
- Jesu li posebno ugroženi mladi koji sekstaju sa znatno starijim (punoljetnim, odraslim) osobama?
- Iz kojih se razloga velik broj mladih (64,3%) nikome ne povjerava po pitanju sextinga?

U nastavku, učenicima prikažite videouradak koji je nastao u okviru kampanje Interpola u suradnji s policijama europskih država. Kampanja imena #SayNo ima za cilj podizanje svijesti o seksualnoj prisili i iznudi djece na internetu, a film možete pronaći na sljedećoj poveznici: <https://www.youtube.com/watch?v=4iXRuBACuu0&t=302s>

Nakon pogledanog materijala učenike pitajte za njihove dojmove i osvrt, pitajte ih na koji su se način odvijale seksualne iznude i prisile, smatraju li da se takva ponašanja prijavljuju te u kojoj mjeri i kome, koje su ključne poruke filma i što smatraju da je važno zapamtiti.

Radionica 4:

„Od avanture do...?”

Koji su potencijalni rizici *sextinga* i *sextortiona*?

Koje su posljedice elektroničkog (seksualnog) nasilja?

ISHODI UČENJA – Učenici će moći:

- navesti moguće negativne posljedice i rizike *sextinga*, odnosno s njime povezanog *sextortiona*, u različitim područjima funkcioniranja osobe
- objasniti povezanost izbora ponašanja (*sextinga*) s mogućim posljedicama koje proizlaze iz njega
- opisati ulogu i važnost osobno odgovornog ponašanja u virtualnom okruženju.

Trajanje aktivnosti:

1 nastavni sat / 45 minuta

Opis predloženih aktivnosti:

Objasnite učenicima da je tema današnjeg susreta prvenstveno usmjerena na RIZIKE *sextinga*, odnosno s njim povezanog *sextortiona*, kao ponašanja koja su, što su imali priliku saznati, prisutna među mladima. Recite im da je u nacionalnom istraživanju Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba (2019) većina adolescenata navela da se osjećaju ugodno dok sekstaju (sretno, znatiželjno, seksualno uzbuđeno, privlačno, zadovoljno), ali su se očitivali i o negativnim emocijama poput nesigurnosti, sramežljivosti, zabrinutosti, zbuđenosti, nelagode, umora, ljutnje, osjećaja grižnje savjesti. Nadalje, podaci govore kako se mladići tijekom *sextinga* češće osjećaju euforično, hrabro, opušteno, privlačno, razigrano, uzbuđeno, mirno, sretno, zadovoljno, ali i frustrirano, iscrpljeno, ljubomorno, ljuto, tužno, umorno i usamljeno. Djevojke češće osjećaju gađenje.

Aktivnost započnite zajedničkom diskusijom s učenicima koristeći pitanja u nastavku.

- Kada *sexting* kao uzbuđenjem obojana aktivnost postaje RIZIČNA?
- Gdje je tu GRANICA? Je li ona tanka? Tko postavlja tu granicu?
- Kako DOBROVOLJNO sekstanje preraste u prisilno IZNUĐIVANJE?

- Ako sami izabiremo ponašanja i preuzimamo ODGOVORNOST, jesmo li odgovorni i za posljedice koje proizlaze iz tih ponašanja?

Važno je učenike poticati na kritičko promišljanje u kontekstu izbora ponašanja, donošenja odluka, povezanosti između ponašanja i posljedica te preuzimanja odgovornosti za vlastite postupke kao temelja zrelog funkcioniranja.

U nastavku, zamolite učenike da pročitaju i prouče izdvojene segmente iz životnih priča mladih koji su imali iskustva s neprihvatljivim ili nasilnim oblicima ponašanja u virtualnom okruženju. Zamolite ih da (radom u paru s kolegom/kolegicom iz klupe) analiziraju materijal te da na list papira zapišu svoja promišljanja o tome što se dogodilo, koje su potrebe glavni akteri zadovoljavali, gdje su njihove priče krenule u negativnom smjeru, koje posljedice likovi doživljavaju (i na kojim područjima svog funkcioniranja) i dr. Po završetku učenici iznose napisano te se o navedenom raspravlja na razrednoj razini.

„Prelaskom u srednju školu, Inga je započela svoju buntovnu fazu. Osim popravnog ispita iz matematike na kraju prvog razreda, drugih teškoća nije imala i nekako je bez previše problema savladavala sve obveze u gimnaziji. Uživala je u tom razdoblju! Izlasci, bend u kojem je svirala, crtanje grafika, ekipa iz kvarta... U trećem razredu frendica ju je nagovorila da budu modeli jednom amaterskom fotografu za njegovu promociju jer je bio tek na početku karijere. Onako, nekako naivno je uletjela u sve to, bez dovoljno informacija, s vjerom u ljude, pozitivna unatoč nekom svom lošem predosjećaju. Izložba nikada nije održana jer je fotograf odustao od ciklusa radova pod nazivom 'Nepoznati i ogoljeni svjetovi', no njih su dvije dobile sitan honorar i malo si podebljale džeparac.

Na prvoj godini studija Inga je dobila priliku stručno se usavršavati u Belgiji. Na razgovoru za stipendiju koja bi gotovo u cijelosti pokrila troškove šestomjesečnog školovanja članovi povjerenstva obavijestili su je o pronalasku nekoliko njezinih fotografija za koje su procijenili da su upitne estetske vrijednosti. Smatrali su ih, prvenstveno, kompromitirajućim materijalom.

Inga je izgubila dugo željenu priliku...”

„Više od 11 godina Eugen trenira karate. Postiže zapažene rezultate na državnoj i međunarodnoj razini, ima znanu ekipu koju smatra proširenom obitelji, proputovao je više od pola svijeta i usavršio jezike. Dolaskom s posljednjeg državnog turnira na njegovu profilu na popularnoj društvenoj mreži osvanula je poruka nepoznate djevojke koja mu je čestitala na osvojenom drugom mjestu. Gledala ga je s tribina, bodreći rođaka koji je također sudjelovao na natjecanju. Iako Eugen nije imao običaj puno se dopisivati na internetu, odgovarali su mu dobivena pažnja i komplimenti. S ovom djevojkom sve je nekako bilo jednostavno i lagano. Upoznavali su se, dijelili sitnice iz svakodnevnog života, planirali viđanje i susret uživo te postajali sve bliži i bliži... Na njezinu molbu Eugen joj je poslao i svoju golišavu fotografiju. Čekao je i njezinu...

Ubrzo je uslijedio pravi raspad sustava – simpatična djevojka prestala se javljati, a uslijedile su ucjene i prijetnje.

Nakon prvotnog šoka i nevjerice, Eugen nije znao što napraviti. Jedva je spavao i jeo, nije se mogao koncentrirati, bio je razdražljiv, totalno nefunkcionalan, u strahu. Opterećivao ga je onaj užasan osjećaj da ne zna tko ga ucjenjuje, tko se skriva iza tog ponašanja.

Izbjegavao je odlaske u školu i na trening...”

Učenike podijelite u nekoliko manjih grupa (4 do 6 učenika u svakoj) te im dajte zadatak da promisle i pokušaju definirati POSLJEDICE seksualno neprihvatljivog (nasilnog) ponašanja u domeni fizičkog, psihičkog/ mentalnog i socijalnog zdravlja. Navedena područja mogu se proširiti i zakonskim posljedicama. Učenici svoje odgovore unose u pripremljen radni listić te se po završetku na ploči ili *flipcahrtu* zapisuju sve posljedice.

„Pred odlazak na maturu Melita je s najboljom prijateljicom Hanom bila u potrazi za novim komadima odjeće. Hodale su gotovo cijeli dan, zafrkavale se i smijale, imale ruke pune vrećica, kasnije otišle na ručak... Po povratku kući Melita je primijetila kako je negdje izgubila mobitel.

Nekoliko dana kasnije Hana ju je nazvala te ju obavijestila kako društvenom mrežom kruži njezin videozapis s ovogodišnjeg ljetovanja. Nalazi se i u razrednoj grupi. Da, Hana i ona su se tada glupirale, bile su same u vikendici, napravile nekoliko golišavih filmića. No jedan, samo jedan, Melita je tada prosljedila dečku koji joj se sviđao. Primila je i ona njegove fotografije i pokoju slobodniju poruku...

Melita se osjećala tako ogoljeno i posramljeno! Nije htjela izaći iz kuće, javiti se ikome na telefon, naizmjenično je plakala i vrištala od muke... Smatrala je kako će je ovo obilježiti zauvijek, prezirala je sebe i svoju nepromišljenost...”

Vođenu raspravu zaokružite te učenike upoznajte s činjenicom da osobe koje su bile izložene bilo kojem obliku elektroničkog (seksualnog) nasilja doživljavaju razne negativne posljedice. One mogu biti različita intenziteta i trajanja, obuhvatiti jedno područje ili nekoliko područja ljudskog funkcioniranja, ali uvijek su normalna reakcija na doživljeno negativno iskustvo. Prilikom razgovora o posljedicama možete koristiti materijal iz nastavka.

- promjene u ritmu i regulaciji apetita i sna
- psihosomatski simptomi poput glavobolje, želučanih tegoba, bolova u leđima
- teškoće u zadržavanju koncentracije i pažnje
- (učestale) promjene raspoloženja
- simptomi iz anksiozno-depresivnog kruga
- teškoće u regulaciji emocija, intenzivno emocionalno doživljavanje
- isključivanje iz uobičajenih (mrežnih i izvanmrežnih) aktivnosti, povlačenje i izolacija
- neudovoljavanje obrazovnim, akademskim i profesionalnim zahtjevima
- narušeno samopouzdanje, negativna slika o sebi
- uključivanje u druga rizična ponašanja (konzumacija alkohola i psihoaktivnih supstanci, rizična seksualna ponašanja)
- samoozljeđivanje, suicidalne misli, pokušaj suicida, suicid

Radionica 5:

„Od informacija do reakcija”

Na koji način reagirati u slučajevima izloženosti seksualno neprihvatljivim oblicima ponašanja?

Kako se zaštititi?

ISHODI UČENJA – Učenici će moći:

- navesti moguće načine reagiranja i (samo)zaštite u slučajevima izloženosti seksualno neprihvatljivim oblicima ponašanja
- navesti i objasniti pravila sigurnog ponašanja u virtualnom okruženju.

Trajanje aktivnosti:

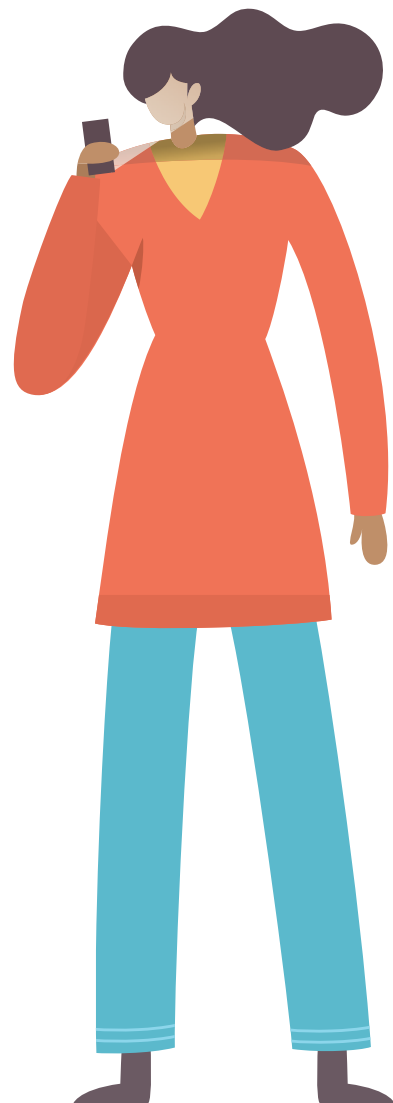
1 nastavni sat / 45 minuta

Opis predloženih aktivnosti:

Učenike podijelite u šest manjih grupa i dajte im zadatak da preuzmu uloge „istraživačkih novinara” koji trebaju pregledati i proučiti mrežne stranice relevantnih organizacija i izvora (primjerice, Hrabrog telefona, Ženske sobe, Centra za sigurniji internet, portala medijskapismenost.hr itd.) te napisati smjernice za sigurno ponašanje u virtualnom okruženju, za preveniranje elektroničkog seksualnog nasilja i razvoj osobno odgovornog ponašanja u navedenom kontekstu. Svaka grupa odabire jednu temu, tj. područje, ali je važno da sve teme budu pokrivene:

- „Što kada partner/partnerica vrši pritisak te nas nagovora na *sexting* koji ne želimo?”
- „Kako reagirati u slučajevima seksualne prisile ili iznude na internetu?”
- „Što napraviti kada dobijemo seksualno eksplicitnu fotografiju ili video poznanika/poznanice?”
- „Postoji li sigurno sekstanje?”
- „Što napraviti ako postanemo žrtva *sextinga* tako da je naš seksualno izazovan materijal dostupan na društvenoj mreži?”
- „Koja su univerzalna pravila sigurnog ponašanja u virtualnom okruženju?”

Po završetku svaka grupa predstavlja svoj uradak, koji se može dopuniti prijedlozima članova iz drugih skupina. Uz zajedničku raspravu o napisanom, važno je da učenici uvide kako u svakoj situaciji (bila ona preventivnog karaktera ili reakcija na doživljeno negativno iskustvo) imaju niz preporučenih načina postupanja i (samo) zaštite. Svakako im istaknite i važnost obraćanja odrasloj osobi od povjerenja te naglasite kako je svaki oblik elektroničkog nasilja kažnjiv i povlači pravne posljedice.

Radionica 6:

„Od radionica do akcije”

Što možemo poduzeti? Koje su naše poruke mladima i našim vršnjacima?

ISHODI UČENJA – Učenici će moći:

- primijeniti naučeno o neprihvatljivim oblicima ponašanja u virtualnom okruženju te ključne spoznaje o razvoju osobno odgovornog ponašanja prenijeti svojim vršnjacima.

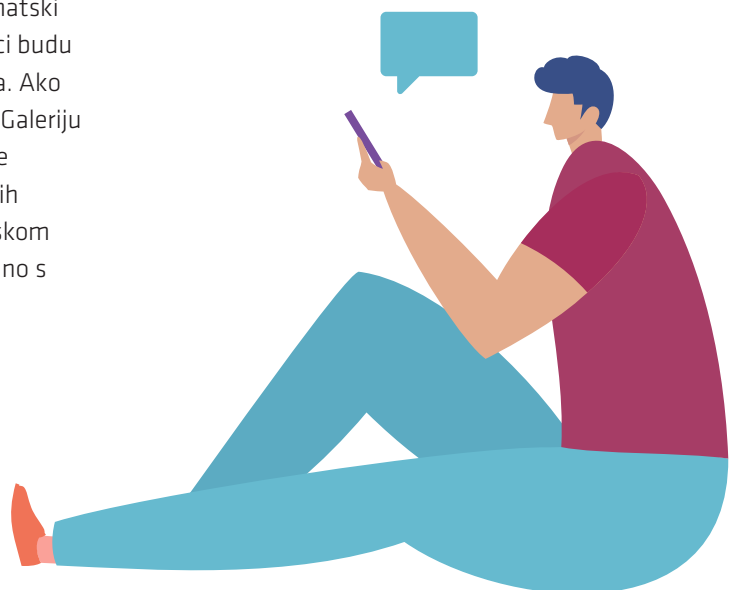
Trajanje aktivnosti ovisi o izabranom projektnom zadatku.

Opis predloženih aktivnosti:

Završni segment rada s učenicima odnosi se na osmišljavanje i provedbu projektnog zadatka. S obzirom na to da su učenici imali priliku detaljno proučiti temu *SEXTINGA* i *SEXTORTIONA* te dobiti mnoštvo novih informacija i konkretnih smjernica o razvoju osobno odgovornog ponašanja u virtualnom okruženju, oni sada postaju kreatori i nositelji svojih aktivnosti. Pozovite ih da se samostalno organiziraju u manje grupe te da osmisle plakat, informativni letak ili kratku brošuru o rizičnim, neprihvatljivim ili nasilnim seksualnim oblicima ponašanja u mrežnom svijetu. Pritom se mogu, primjerice, usmjeriti na temu i definicije *sextinga* i *sexortiona* te posljedice koje iz njih proizlaze, na prevenciju negativnih ishoda, načine reagiranja i samozaštite itd. Jedna je od mogućnosti i da se učenici koriste modernim tehnologijama te da snime tematski audiozapis ili videozapis. Važno je da njihovi uradci budu namijenjeni drugim mladima, njihovim vršnjacima. Ako postoji mogućnost, preporuka je da organizirate „Galeriju učeničkih radova” te da se djela učenika predstave (međusobno, tj. na razini razreda ili na razini drugih odjeljenja u generaciji) i da budu dostupna u školskom prostoru i na internetskim stranicama škole zajedno s korisnim poveznicama.

Dodatni korisni materijali i izvori:

- velik broj obrazovnih materijala iskoristivih za rad sa srednjoškolcima na temu nasilnih oblika ponašanja i sigurnosti u virtualnom okruženju dostupno je na portalu www.medijskapismenost.hr
- priručnik „Sigurnost na internetu” Hrvatske akademske i istraživačke mreže CARNet dostupan je na sljedećoj poveznici: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2016/12/Prirucnik_Sigurnost-na-internetu.pdf
- priručnik „Delete cyberbullyng” Udruge roditelja „Korak po korak” dostupan je na sljedećoj poveznici: <http://www.udugaroditeljapak.hr/images/prirucnikzaucitelje.pdf>
- velik broj korisnih edukativnih i interaktivnih materijala može se pronaći i na stranici Centra za sigurniji internet na sljedećoj poveznici: www.csi.hr/p/materijali-i-savjeti
- edukativni sadržaji o elektroničkom seksualnom nasilju dostupni su i na stranici Ženske sobe – Centra za seksualna prava: www.zenskasoba.hr
- brojni drugi materijali

KORIŠTENA LITERATURA

Aubrey, J. S., Gamble, H. (2017). Sexuality and Sexual Health: Media Influence on. *The International Encyclopedia of Media Effects*, 1–13. doi: 10.1002/9781118783764.wbieme0152

Brown, J.D. (2002) Mass media influences on sexuality. *Journal of Sex Research*, 39 (1), 42–45. doi: 10.1080/00224490209552118

Burić, J., Juretić, J., Štulhofer, A. (2018). Uloga dispozicijskih, socijalizacijskih i ponašajnih čimbenika u dinamici slanja seksualno eksplicitnih poruka u adolescenciji. *Psihologijske teme*, 27(3), 409–435. doi: 10.31820/pt.27.3.4

Ciboci, L., Ćosić Pregrad, I., Kanižaj, I., Potočnik, D., Vinković, D. (2020). *Nacionalno istraživanje o sigurnosti djece na internetu – HR Kids Online*. Izvješće dostupno na mrežnoj stranici: <http://hrkids.online/>

ESPAD (2015). Europsko istraživanje o pušenju, pijenju i uzimanju droga među učenicima (ESPAD) – Prikaz hrvatskih nacionalnih rezultata 2015. godine. Preuzeto s mrežne stranice: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/10/HR_ESPAD_2015_RGB_3.pdf (25. 2. 2020.)

EU Kids Online (2020). Nacionalno istraživanje o sigurnosti djece na internetu – HR Kids Online. Preuzeto s mrežne stranice: <http://hrkids.online/prez/EUKidsOnlineHRfinal.pdf> (25. 2. 2020.)

Gordon, S. (2019). *The Consequences of Sexting for Teens*. Preuzeto s mrežne stranice: <https://www.verywellfamily.com/what-are-the-consequences-of-sexting-460557> (20. 2. 2020.)

Intervju s profesorom Aleksandrom Štulhoferom. Preuzeto s mrežne stranice: <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/adolescenti-danas-razgovaraju-o-seksualnosti-s-vrsnjacima-vise-nego-ikada-a-pornografiju-uglavnom-konzumiraju-putem-mobitela-foto-20190720> (19. 2. 2020.)

L'Engle, K. L., Brown, J. D., Kenneavy, K. (2006). The mass media are an important context for adolescents' sexual behavior. *Journal of Adolescent Health*, 38 (3), 186–192. doi: 10.1016/j.jadohealth.2005.03.020

Landripet, I., Šević, S., Car, D., Baćak, V., Mamula, M., Štulhofer, A. (2009). Promjene u seksualnosti mladih? Rezultati istraživanja novoupisanih studenata Sveučilišta u Zagrebu od 1998. do 2008. godine. *Društvena istraživanja*, 19 (6), 995–1014.

Masters, W.H., Johnson, V.E., Kolodny, R.C. (2006). *Ljudska seksualnost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Petani, R., Vulin, A. (2018). Spolno ponašanje adolescenata, njihova informiranost i mišljenje o seksualnosti. *Acta Iadertina*, 15 (1), 35–58. doi: 10.15291/ai.1510

Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba. (2019). Rezultati nacionalnog istraživačkog projekta „Društvena online iskustva i mentalno zdravlje mladih”. Preuzeto s mrežne stranice: <https://www.poliklinika-djeca.hr/istrazivanja/rezultati-nacionalnog-istrazivackog-projekta-drustvena-online-iskustva-i-mentalno-zdravlje-mladih/> (19. 2. 2020.)

Svjetska zdravstvena organizacija. Sexuality. Preuzeto s mrežne stranice: https://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/sh_definitions/en/ (19. 2. 2020.)

Šoštarić, M. (2018). Uloga gađenja u seksualnom ponašanju i doživljavanju. *Diplomski rad*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Štulhofer, A., Landripet, I., Koletić, G. (2018). MEDIJI+ja – Longitudinalno istraživanje seksualizirane uporabe interneta u adolescenciji. Preuzeto s mrežne stranice: http://probiops.ffzg.hr/wp-content/uploads/2018/06/probiops_web_version.pdf

The Development of Adolescent Sexuality. Preuzeto s mrežne stranice: <https://www.gracepointwellness.org/1310-child-development-theory-adolescence-12-24/article/41180-the-development-of-adolescent-sexuality> (20. 2. 2020.)

Udruga roditelja Korak po korak. (2014). Delete Cyberbullying – Priručnik za učitelje. Preuzeto s mrežne stranice: <http://www.udrugaroditeljapkg.hr/images/prirucnikzaucitelje.pdf> (20. 2. 2020.)

Ženska soba. (2017). #REAGIRAJ – elektroničko seksualno nasilje nad i među djecom i mladima. Preuzeto s mrežne stranice: <http://zenskasoba.hr/docs/Bro%C5%A1ura%20REAGIRAJ.pdf> (20. 2. 2020.)

Na portalu

medijskapismenost.hr

možete pronaći brojne obrazovne materijale za rad s djecom i mladima te korisne informacije i savjete o sigurnom i odgovornom korištenju medija